

Gullit dal!

SÁME GIELLAGUOVDÁSJ mij la oasse Sámedikken galggá viehkeidit bisodit ja nanustahttet sáme gielajt ja sajájdahttet gielajt sebrudagán.

Mij aj ávddánahttep barggovuogijt giellaálládibmáj ja barggap vaj sáme giela oadtju lasedum stáhtusav.

Barggap nuorttasámegiela, julevsámegiela, bihtámsámegiela, ubbmemsámegiela ja oarjjelsámegiela ma gájka li smávva ja ájtedum giela. Sáme giela li álgoálmuk giela ja riikkasj unneplåggiellan Svierigin.

© Jáhkámåhke sámesiebrre 1985/Sáme giellaguovdásj 2024

www.sametinget.se/sprakcentrum

SKÁLMMÁGÁVVÁ: Sunna Design 2024

HÁBBMIM: Geektown kommunikationsbyrå

PRIENNTIM: Arkitektkopia, 2024

Ávddábáhko

Sáme giellaguovdásj la áđástuhtám "Gullit dal!"

Álggoalmodus dán girjátjis dagáduváj Jåhkåmåhke sámesiebres jage 1985 ja dálloj lij Duoljá Karin dájmadiddje. Skálmmagávva ávddábielen la Guoljoga Nils-Åke vuodogávva majt dán tjállusin lip áđástuhtám.

Dat la náv ájnas gå mij buktep fállat mijá nuoramusájda lávllagijt ja subttasijt julevsábmáj majt máhtti gulldalit ja låhkåt.

Giellaguovdásj sihtá gijttet Jåhkåmåhke sámesiebrev gå lip oadtjum riektavuodajt áđástuhttet dáv girjátjav. Sihtap aj gijttet Guoljoga Sunnav gut la gávåjt dasi sárggum ja áđástuhtám ja Duoljá Karinav gut la duollim tevstajt. Jienajt gávna Sámedikke webbabielen (www.sametinget.se).

Hávsskes gulldalim- ja låhkåmbáddå!

*Sáme giellaguovdásj
Guoljoga Cati, Israelssona Elina ja Vannara Ingegerd*

1. Riebij ja njoammel

Lávla/Sång: Rieknimlávla, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

2. Riebij ja hurre

Lávla/Sång: Rieknimlávla, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

3. Luossa ja vuoskun

Lávla/Sång: Njálme aj, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

4. Boatsoj ja njoammel

Dikta/Dikt: Muv miesse, Stina Kuoljok

5. Subtsas gå sarvva lij dámuk

Lávla/Sång: Oade unna siergatjam
Oahppe Jåhkåmåhke Sámeskåvlån/Elever vid
Jokkmokks Sameskola 1983, gitarra/gitarr: Ammy Pihl

6. Biernna ja hássta

Lávla/Sång: Mánná ja oabbá, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

7. Subtsas baggu birra

Lávla/Sång: Guokta gieda mujna li, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

8. Härrá, gut bivddij juhtusijt

Lávla/Sång: Áhkko ja Áddjá, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

9. Báhttja ja riebij

Lávla/Sång: Vov, vov, tjiellá bena, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

10. Riebij ja hábres

Lávla/Sång: Bä, bä, lippatjam, Oahppe Jáhkâmáhke
Sámeskåvlån/Elever vid Jokkmokks Sameskola 1983

11. Hásskovis balldá Stálov

Lávla/Sång: Unna Lassi, Lena Sandberg ja/och Eva Lindberg

12. Stállomoarsse

Lávla/Sång: Jahkeájge lávla, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

13. Ulmusj ja biernna

Lávla/Sång: Biernna oadá, Oahppe Jáhkâmáhke Sámeskåvlån/
Elever vid Jokkmokks Sameskola 1983, gitarra/gitarr: Ammy Pihl

14. Báhttja mánon

Lávla/Sång: Máhták bårjástit, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

15. Ánnda

Lávla/Sång: Ávos lávludit, Lena Sandberg ja/och Eva Lindberg

16. Stáallo tjalmeduvvá

Lávla/Sång: Bájnno lávla, Lena Sandberg,
gitarra/gitarr: Eva Lindberg

Subttsasa li váldedum girjijs/Berättelserna är tagna ur:

Nomadskolans Läsebok Andra Boken, 1935

tjálle/författare: K.B. Wiklund, járggålum/översatta av
Gun Aira, Ingegerd Vannar, Lisbet Kielatis, Stig Urheim
ja/och Britt-Inger Tuorda

Lappiske Eventyr og Sagn IV, 1929

tjálle/författare: J. Qvigstad

Sved-Lapp Nyelv I, 1855

tjálle/författare: Halász Ignác

Låhkke/Uppläsare:

May-Karina Pavval, Anna-Lisa Sandberg, Ingegerd Vannar,
Abmut-Erik Kuoljok, Lisbet Kielatis ja/och Karin Tuolja

Lávllaga ja tjuodja/Sång och musik:

Lena Sandberg, Eva Lindberg, Maria Kitok,
Susanna Kitok-Lindberg, ABC-girjes/ur ABC-boken "Lávla"

1. Riebij ja njoammel

Akti javlaj riebij njoammelij:

- Sieldes man guhka bielje dujna li!

Njoammel vásstedij:

- Le, älla mujna iehtjáda.

De guláj riebij njoammel ij la vádálásj ja de båråj suv.

(Jårggålum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

2. Riebij ja hurre

Akti lij hurre suogŋam muohttaga sisi gá lij garra guolldo.

De riebij bådij suv váldátjit. Valla hurre vájnnodij:

- Ale muv ájn dalá bårå ájnat guotte muv ulmutjij sládjogiette milta!

De návti dagáj ja ulmutja gatjádin riehpimis:

- Mejdes dån guottá?

- Juoga l dat mejt lav gávnnam miehtsen, vásstedij riebij.

Valla gá sån rabáj njálmev de hurre hálláni.

(Jårggålum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

3. Luossa ja vuoskun

Gidán luossa vuojaž änov bajás gáđátjit.

De bádiž stuorra gárttjáj ja ganugij njavváž gártje vuolen ja ájádáláj. Valla de bádiž vuoskun jávrátjis ja gehtjaj sunji.

- Gut la dån? gatjádij luossa.

- Mån lav vuoskun ja muv viddaga li basstela gá nálo. Ja de tjuoggij luosav vaj hähttuj duobbánit ja javlaj:

- Mejt dagá muv jávren? (Vuoskun gatját)

- Dujna älla ávvá buojde oajvenat náv gåk mujna li, javlaj luossa.

Mujna l ienep buojdde oajvenim gá sámen la suv luoven.

Vuoskun gehtjaj sunji ja náv gatjádij:

-Máhták jáhtelappot mujsta vuodjat?

Luossa ittijj vissjam sunji ávvá gähttjat gá diedij sán la gievramus gájkka guolijs ja vuoskun lij náv unnasjattuk. Valla vuoskun de tjuoggij suv vat daj basstelis viddagij ja javlaj akti:

- Sidák vuodjat mujna?

De luossa moarádij ja vuodjalij guojkav bajás. Valla vuoskun gáskestij luosav spiehtjegij ja tjuovoj guojkav ja danna luossa járgijdjij ja galgaj gähttjat gánná vuoskun lij ja gá járgijdjij de vuoskun bálkestuváj jávrráj badjelij. Dassta de vuoskun tjuorvvij luossaj:

- Dánna lav mán. Dán sidá mujna vuodjat, dán mij la dássjá guojka sinna ja gájkka vuoras áhkátjijt dibdá bivddet duv.

(Járggáalum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

4. Boatsoj ja njoammel

Dålen lijga njoammel ja boatsoj lávitja ja goappátja árojga ulmuttij siegen. Akti ságastijga nubbe nuppijn ja njoammel javlaj:

- Muv iemet la moarrá ja tsábbmá muv mielkkelihtijn.

Valla boatsoj javlaj:

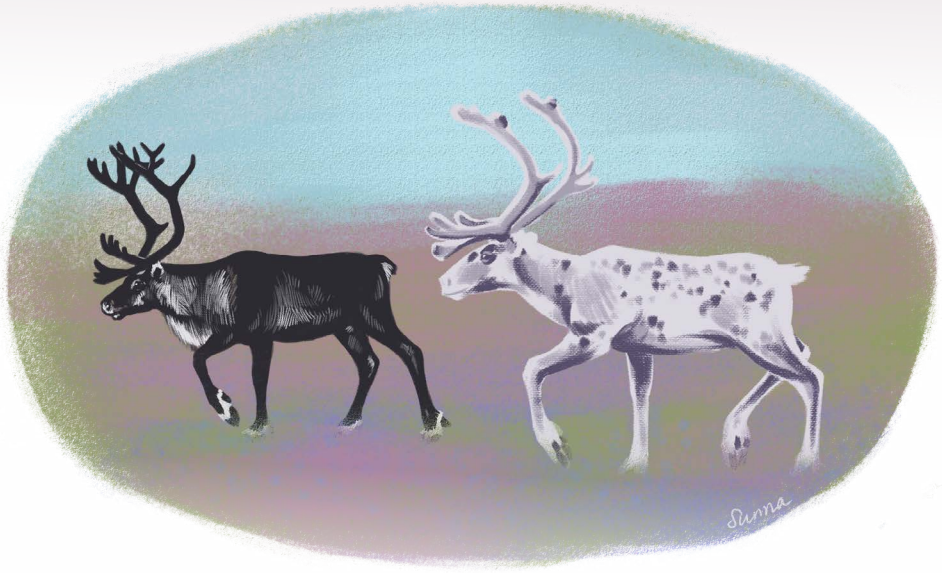
- Muv iemet la ládje ja ij goassak tsábme muv. De njoammel gahppadij máhttsáj valla boatsoj ganugij ulmuttij lunna.

(Járggáalum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

5. Subtsas gá sarvva lij dámuk

Dålen sámijn lij sarvva dámugin valla de lij akta vuoras áhkásj gut anij dat lij ilá ednagav gádjij birrusin. De sán ráhkålij Jubmelij ietjá dámugav oadtjot gá sarvav. Gá Jubmel guláj vaj sán ij lim dudálasj sarvajn de sán dibdij sarvav guohtsat vit ja vattij sámijda boahhtsuv dan sadjáj. Valla boatsoj guohtsá gájkka várijt ja vájvve l sujttit.

(Járggáalum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

6. Biernna ja hässta

Jubmel Áhttje lij ednamin vájaldime gá vuojnij hestav ja biernav jáhkágádden. Vuostatjin gatjáj hestas jus sidáj suv jágá rastá guoddet.

Valla hässta ittij vissjam. De gatjádij bier nas jus sán sihtá suv jágá rastá guoddet ja biernna guottij Jubmel Áhtjev. Dasi de Jubmel Áhttje lijkkuj ja vattij sunji buorre ja hávsskes iellemav ja biernna oattjoj oadet dálvev tjadá ja bárrát dássjå goassa dárba. Hässta ittij vissjam Jubmel Áhtjev jágá rastá guoddet ja de oattjoj vájves iellemav, sán hähttu agev barggat ulmutjijda, agev bárrát ja jurra de oadtju oadet.

(Jårggålum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

7. Subtsas baggu birra

Dát la subtsas dålusj ájgijis gá bakkoj lij sieldes stuor lådde. Gå hállánij de jutsáj suv birra. Valla de akti sjattaj návti gá Jubmel lij váttatjime ednama nanna de bakkoj hállánij rahtebállás gággu Jubmel lij vádtsemin. De sjattaj náv juhtsa baggus vaj Jubmel balláj. Gå Jubmel vuojnij baggus mij náv jutsáj javlaj:
- Sån ham balldá gájkka ulmutjijt, ij máhte baggus náv stuorren adnet.

De váldij biekkijt baggus ja vattij dajt gájkágásj juhtusijda. Ja udnásj bájvváj juhtusijn li buorre biehe bakkojbiergos. Boahttsun la tjoamodisán degu vielggis bähkásj. Ja guolen la járbbis vielggis bierggobähkásj goappásj bielen oajve suovde guoran. Dav mij gáhttjop bakkojbierggon. Ja dan diehti bakkoj sjattaj unnep gá ávddåla valla uddniga dahká náv stuor jutsáv gá hállán vaj mij jáhkkep stuor lådden.

(Jårggålum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

8. Härrá, gut bivddij juhtusijt jugálvissaj

Akti lij Härrá mij ájgoj adnet jugálvisáv bárnnásis. Tjuojgaj birrusin ja bivddij gájkka juhtusijt jugálvissaj, biernav, stálpev, jiervav, riehpahav, sválav, gájtsav, sávtsav ja boahhtsuv. Biernna vuolgij jugálvissaj valla gäjno nanna iejvvij báhtjav.

- Gási la dån?

- Jugálvissaj Härrá lusi.

- Ale dåk maná! Dujna l náv buorre náhkke vaj ulmutja lulun hálijdit dav. Javla jus sij duv lárkas tsábmesti ja njattsasti náhkev dujsta. Biernna balláj, moattoj ruoptus. Ja dan mañjela bádjij stálppe.

- Gási la dån?

- Jugálvissaj Härrá lusi.

- Ale dåk vuolge! Dujna l náv tjáppa náhkke ja dån i hekkajn des boade ruoptus.

Stálppe aj balláj ja moattoj. Oanegattjav mañjela bádjij jiervva.

- Gási la dån?

- Jugálvissaj Härrá lusi.

- Ale dåk vuolge! Dujna l náv tjáppa náhkke ja ulmutja duv válldi ja dån i besa dâppelt ruoptus.

- Hå, gal dal mån lav náv gievrva vaj besav ålgus goassa hálijdav. Valla sån lij vargga vehi balon ja danen sån moattoj.

Suv mañjela bádjij riebij.

- Gási la dån vuolggemin?

- Jugálvissaj Härrá lusi.

- Ale dåk vuolge! Dujna l náv divras náhkke ja dån i hekkajn des boade ruoptus.

Riebij balláj ja moattoj, suv mañjela bádjij svállla.

- Gási la dân?
- Jugálvissaj Härrá lusi.
- Jus dân hädjo, dáhku maná, dalloj bednaga duv bärri.
Svállá balláj ja moattoj ruoptus. Dan maᅇᅇela bádij hássta.
- Gási la dân vuolggemin?
- Jugálvissaj Härrá lusi.
- Ale dák vuolge! Jus dân dáhku boadá, dân mij la náv gievrra de sij duv biedji bargguj ja dân i goassak besa ruoptus dassta.
- Hå, ij aktak nagá muv dállat gitta. Mån gajkedav luovas goassa mån sidáv.
Ja náv sån vuol gij jugálvissaj ja vallak sån dák bádij de álmuk váldij ja tjanáj suv gitta ja dahkin suv barggoslihturin.
Ja dan maᅇᅇela bádij gussa.
- Gási la dân?
- Jugálvissaj Härrá lusi.
- Ale de dák vuolge! Dujna l náv buorre mielkke, duollje ja biergo ja dân i goassak dáppelet boade ruoptus jus dân dák vuolga.
Valla ittjij gussa berusta mejt báhttja javlaj, vuolgij Härrá lusi ja danna sån giddiduváj. Gájtsas ja sávtsas aj manáj sámmiláhkáj degu gusás, ejga sáj ga berusta mejt báhttja javlaj, vuolgijga jugálvissaj ja danna sáj giddiduvájga ja sjattajga slihturin.
Maᅇᅇemus boatsoj bádij.
- Gási la dân mannamin?
- Jugálvissaj Härrá lusi.
- Ale de dák bånjok maná! Boadá dáhku de álmuk dunji náv ednagav lijkku ja válldá duv gitta danen gá dân la gievrra, háhppet ja tjábbe.
- Hå, mån iv balá! Mån lav gievrra ja háhppet ja ij dat gánnada

muv tjanádit. Mån besav luovas goassa mån sidáv.
Vádtásj jugálvissaj valla manáj sujsta gåk báhtttja lij javllam.
Návti manáj dajs juhtusijs. Muhtema ganudin miehtsen valla
iehtjáda ulmuttij lusi vuolggin ja danna sjaddin dábma juhtusin.

(Járggálmum girjes "Nomadskolans Läsebok II")

9. Báhtttja ja riebij

Riebij boahdá gá báhtttja l guolijt gässám, hágajt, stuorra
giebbmarisáv.

De javllá báhtttja:

- Bieja, áddjá, siejbev tjáhtjeruddnáj! Riebij biedjá ja siejbbe
galmá állu dasi gitta ja riebij rittoj alvosláhkáj.

Guokta vuoras áhkátja ballájga állu ja skihppájga dasi, vallak
äbá jáme sádda. Javllaba, gulájga Luhtágav rihtjomin. De báhtttja
javllá:

- Hå, riebij la ham dahta.

Báhtttja vuolggá, válldá nijbev dâhpås, nijbbe l gárta guhkke ja
de gáddå riehpihav. Jámij de náv dasi.

(Ristin Jonsdatter, Divtasvuodna, 1894)

10. Riebij ja hábres

Riebij lij miehtsen. Ájttsa hábráv ja riebij gatját:

- Mejt la dánna barggamin?

- Na, mejt dán barga miehtsen? (Hábres gatját)

- Månnå dánj vátttsatjav ja gehtjav sávtsajt ja gájtsajt. (Riebij
vásstet)

- Mån sidáv dujna háladit. (Hábres javllá)
- Riebij bohtá hábrá lusi ja gatját:
- Hábres la gus duv namma?
- Ij la, muv namma l Sávttsa. (Hábres vásstet)
- Manna li dujna tjoarve oajven? (Riebij javllá)
- Luhtágav mån galgav tjuoggit daj.
- Le gus Luhtágav vuojnnám? (Riebij gatját)
- Lev diedon, vuojnnám lav. (Hábres javl lá)

Riebij dal sihtá hábres galggá sjávot árrot.

- Goassa Luhták bohtá hábrá lusi? (Riebij gatját)
- Idet dat bohtá. (Hábres vásstet)

Hábres árru dal ájn sjávot ja riebij galggá dal idet bohtet Luhtágav gehtjatjit jávrregátten. De iejvvidibá jávrgátten.

Hábres javllá riehpihij:

- Tjáhkkida dal muv tjárvij nali de galgav guoddet duvva dáhku gánná li lippa!

De bálkes dav jávrráj ja de riebij hávkká dasi ja hábres mägádij:

- Danna galga dal árudit!
- Jus mån lidjiv duv oadtjot dási de lidjiv tjalmev bårådit. (Riebij javllá)

Hábres de manáj gäjnos dassta.

(Risten Jonsdatter, 1894, Divtasvuodna)

11. Hásskovis balldá Stálov

Soames bále Hásskovis ja Stálo gávnadijga miehtsen ja Stálon lidjin biednikvuossa.

De gatját Hásskovis Stálos:

- Massta dån, áddjá, ienemusát balá?

- Sudáguoles, dassta mån vuolgáv gávtese, avtse mijla duohkáj.

Stálo oaddáj ja de váldij Hásskovis Stálo biednikvuossajt nuppe bálláj dállå. De rássu Stálov ja hoallå:

- Áddja, mån guláv Sudáguolev.

Stálo tjuodtjelij, manáj dállå nuppe bálláj biednikvuossaj diehti, doahppij biednikvuossajt ja nån vuolgij viehkat mejt nagáj.

Biedniga gurgestin rájge tjadá vuossajs ja gå Stálo lij boahám viehka vuojnnusij de tjuorvvi Hásskovis:

- Áddjá, dale givnnaj Sudáguolle biednik

vuossajn. De bálkestij Stálo biednikvuossajt ja vuolgij gávtese, avtse mijla duohkáj. Hásskovis de oattjoj gájka biednigijt.

(Amma Pavval, Fauske, 1926)

12. Stállomoarsse

Akta Stálo irgástaláj badjesáme niejddaj ja sábme ij diehtám gåktu galgaj dahkat dajna stálujn. De váldij sábme ja gárvodij guodduv ja vattij Stálluj ja rájaj ållotjårrågav mañen ja javlaj:

- Gålmå bieje amástallå Njånnjá, muv niejdda.

Stálo váldij ja njuovadij dav ålov ja sábme jådjij dan gålmån biejen ierit. Goalmåt bieje iehkedis de málestij Stálo biergov ja adámijt. De Stálo javllå:

- Badjána Njånnjá!

Valla Njánnjá ij badjána ja Stáallo jáhkká Njánnjá amástallá. De Stáallo galgaj iehkedis bálldaj oaddát. Gá lij rihttsot nuoladam de galgaj aj Njánnjáv nuoladit. De vuojnij dat lij bus guottoj. De gahtjaj dat guottoj tjebeda nali ja Stáallo doahppij vierkav ja vuolgij doarredittjat sámev náv guhkás vaj goaloj jámas ja tjuorvoj:

- Áhttje, ieddne, boade dáláv dagátjit, nuoramus bárnne galmmu!

(Lars Nilsen, 1888, Ufuohtta)

13. Ulmusj ja biernna

Ulmusj manáj ja bivdij guolijt ja giemardij bessudahkaj ja náv guottij dajt guolijt giedan. Na, boahdá biernna ja gahtjá:

- Gáktus dán oattjo dajt guolijt?
 - Suddogisá rudnen mán oattjov dajt guolijt. (Ulmusj vásstet)
 - Maj bivddoräjdoj dán dajt oattjo ja gáktus mán galgav oadtjot guolijt? (Biernna gatját)
 - Tjåhkkida almatjij tjáhtjeruddnáj ja tságe siejbev dan ruddnáj ja dibde lássot desik riek edna guole dáhppu! (Ulmusj vásstet)
- Biernna dagáj náv gák ulmusj gáhtjoj, manáj dan tjáhtjeruddnáj ja tságij siejbev desik galmij dasi. De boahdá ulmusj ja tjuorvvogoahdá:
- Duola biernna bajkká ja gádtjá dijá tjáhtjerudnev!
- De biernna gulláj ja suorgganij, balláj ja sluggestij siejbev ja siejbbe manáj gasskat gá lij galmmám jiegnaj. De boarkkij siejbev gasskat danna ja danen la biernan ána siejbbe.

(Tjåledum girjen Svéd-Lapp Nyelv, 1885)

14. Báhttja mánon

Soames boadnjásj galgaj suoládit ja bárnnes lij fáron. Mánnodihpe lij ja boadnjásj vuordij ja vuordij, mánno tjuovgaj ja ij goassak gáhtum. De gáhtjoj boadnjásj bárnnes válldet darvveäbbárav ja sáttáv ja rájaj suv mánnuj darvatjit. Báhttja sáddij ja sáddij, vahkov gitjáj ja de sjattaj biellemánno. Darvadij ájn nuppev vahkov ja de bátsij val mánnogoabre. Báhttja ittjij ájn muoŋŋasa, darvaj desik darvve nágáj ja mánno de gádoj. Boadnjásj tjajmadij.

- De dal...

Bárnnes gádoj ja gádoj, boadnjásj gehtjaj almmáj ja hähkkat gis mánno vas idij ja tjuovgudij. Gå sjattaj dievvamánno guhtis ij vuojnnum mánon jus ij lim báhttja äbbárijn ja sáttáj. Gehtja iesj jus i vuojne bárnev mánon sáddå ja iepper giedan!

(Susanna Kuoljok-Angeus, 1980, dålusj giehto milta)

15. Ánnda

De lij soames bále báhtjasj gen namma lij Ánnda. Sån lij agev ålggon ja skerastaláj gierrisijn dieván. Avta biejeve de mujttáj márjju sån galggá láhttov tjuovvot mij vásuk dieva vuolev manáj. Ajtu vuolgij ja gå smålatjav vádtsám lij de ájtsaj riehpihav ja álgij dav tjuovvot. Mavas riebij láhttos doarrás tjiellij ja vuolgij guosaj duohkáj.

Ánnda gæhttjalij tjarvastit maņen. Vijmak bådij ávtso sisi ja de ielvij jut sån lij láchppum. De tjåhkkidij ja gulldal jus ieddne suv tjuorvvu. Ij mige gullu.

De Ánnda álgij tjierrót. De gullá jut juoga roahpá suv hárddo duogen ja jårgijdij gehtjastit. Ájtsaj oarrev mij guossoavse nan tjåhkkåha. Oarre máddagav vuolus gahppadij ja bådij Ánda guorraj ja gatját:

- Manen tjiero, báhttjam?

Sån vásstedij:

- Mån lav láchppum. De oarre javllá:

- Ale tjiero! Mån galgav duv tjuovvot ruoptus. De Ánnda gadnjalijt sagárdij ierijt ja álgij oarriijn ságastit. Oarre doahppij oavsátjav ja báhtsagav, biejej báhtsagav tjarva nali ja álgij oavsev sjvatjádít báhtsaga bajelt.

- Bátsa, bátsa, unneda Ándav! (Oarre javllá)

Vallak lij dajt bágojt javllam de Ánnda unnagasj sjattaj. De oarre

sihtá jut Ánnda galggá tjáhkkitidit suv tjavelga nali. Ajtu Ánnda oarre tjavelga nali tjáhkkitidij ja doahppij bieljjida jut ij ravga gá oarre álggá gahppat ja de vuolgijga dat ávtsos ja vijmak jávsáidijga Ánda hájmmaj. De háhttuj vit oarre oavsátjav ja báhtsagav válldet ja javlaj:

- Bátsa, bátsa, stuoreda Ándav!

Ja vallak lij dajt bágojt javllam de báhttja ietjas sjattov ruoptus oattjoj. Dat rájes ittjij Ánnda aktu mähttsáj vuolgám.

(Anna Lisa Sandberg, Jáhkâmáhkke, 1983)

16. Stálo tjalmeduvvá

Stálo ja Hásskovis gávnadijga soames bále ja Stálon lij dálldá.

Hásskovis gáhttjá Stálo dálldáj ja gatját Stálos:

- Mejt dån vuojná dálldán?

- Gállijt ja silbajt.

- Gáktus li dujna nån tjuovggelis tjalme? (Stálo gatját)

- Mån lav liejkkim slijáv tjalmijda. Dassta mån vuojnáv silbajt ja gállijt, valla i gájt dån gierda dav. (Hásskovis hoallá)

- Gal mån gierdav. (Stálo javllá)

Hásskovis liejkkij vuostak nuppe tjalmmáj.

- Hå, håå. (Stálo hudjá)

- Juo mån árvvediv, i dån gilla.

- Ha, liejki nuppe tjalmmáj aj. (Stálo javllá)

Ja Hásskovis liejkkij nuppe tjalmmáj ja Stálo sjattaj tjalmedibmen.

Stálo manáj ietjas goahteuksagasskaj ja váldij áksjov giehtaj ja galgaj danna uvsan vuorddet desik Hásskovis bohtá ålgus.

De mujttáj Stálo ietjas hábrájt ja javllá Hásskovissaj:

- Luojte mov hábrájt ålgus!

Hásskovis njuovaj avtav hábrájs ja suonaj hábrá náhke sisi ja de guokkardij ålgus Stálo bálldala ja Stálo jáhkij dat lij suv hábres mij ålgus bárdij. Hásskovis luojtij aj duojt ietjá hábrájt ja Stálo jáhkij Hásskovis la ájn sinna. De hoallá Stálo:

- Boade dal iesj ålgus!
 - Mån lav juo ålggon!
 - Gåggu la dån ålgus bohtám? (Stållo gatjåt)
 - Duv hábrrá náhke sinna. (Hásskovis vásstet)
 - Jus lij lik tsihtse tsivkket munji dav, javllá Stållo ja gatjåt:
 - Gåktus la lik duv namma?
 - Muv namma l lesj. (Hásskovis hoallá)
- Gå Stálo bárne båtín sijddaj de gatjádín Stálos:
- Guhtis la duv tjalmeduhtám?
 - Mån lesj, javllá Stållo, iv la galla mån iesj, valla Mån lesj.
- Stálo bárne jáhkkín áhttjes lij mielajs sjaddam ja de gåddín suv.

(Amma Pavval, 1926, Fauske)

1. Rävén och haren

En gång sa rävén till haren:

- Det var fasligt vilka långa öron du har!

Haren svarade:

- Ja, men jag har inte heller någonting annat.

Då hörde rävén att haren inte var farlig och så åt han upp honom.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

2. Rävén och orren

Det var en gång en orre som hade krupit ner i snön när det var svår snöyra. Så kom rävén och tog honom. Men orren bad honom:

- Ät inte upp mig än utan bär mig utefter människornas slätteräng.

Det gjorde rävén och då frågade människorna:

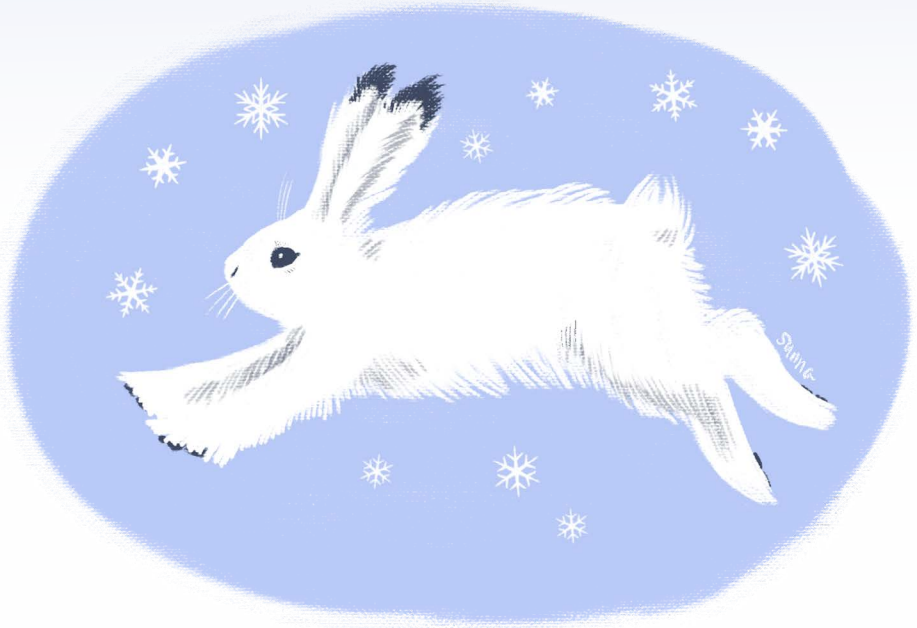
- Vad är det du går och bär på?

- Det är någonting som jag har hittat i skogen, svarade rävén, men i samma ögonblick som han öppnade munnen flög orren i väg.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

3. Sagan om laxen och abborren

En lax simmade en gång uppför en älv för att leka. Vid en fors mötte han en abborre med fenor så vassa som synålar. Abborren ville simma i kapp men laxen visste att han var den starkaste av dem bägge och brydde sig inte om det. När så abborren frågade samma sak en gång till blev laxen arg och for, men abborren bet sig fast i stjärten på laxen och hängde på det viset med. Efter en

bit vände han sig om för att se om abborren var långt efter och av den rörelsen slängdes abborren upp i lugnvattnet och hade på det viset kommit fram fortare än laxen. Abborren mådde nu bra och ropade till laxen.

- Här är jag. Du vill simma i kapp med mig, du som bara står under forsarna och låter dig fångas av varenda gammal käring.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

4. Renen och haren

Förr i världen var haren och renen kusiner och bägge var de i lag med människorna. En gång pratade de med varandra och haren sa:

- Min husmor är elak och slår mig med mjölkstävän. Men renen sade:

- Min husmor är snäll och slår mig aldrig.

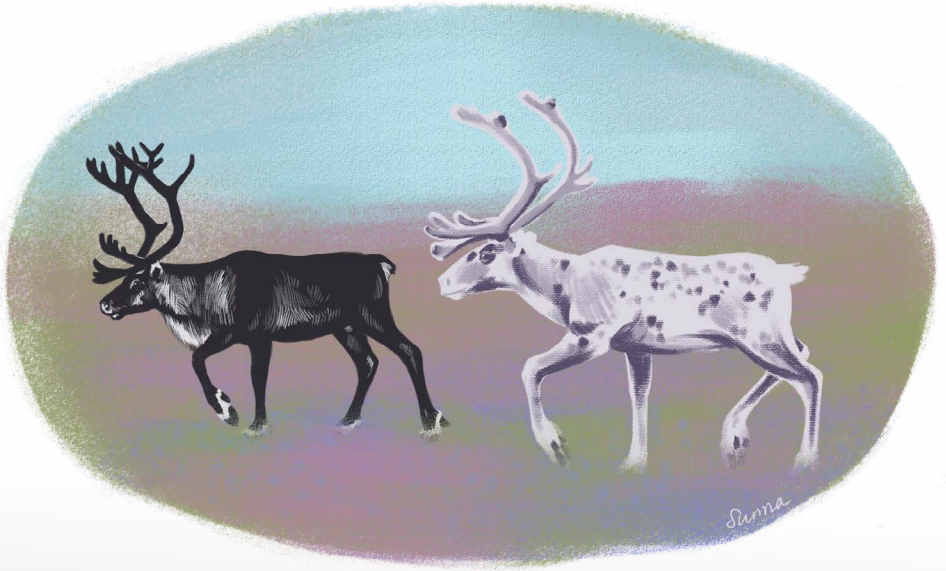
Och så hoppade haren till skogs men renen stannade hos människorna.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

5. När älgen var ett tamdjur

I forna tider hade samerna älgen till tamdjur, men så var det en gammal gumma som tyckte att han höll sig för mycket kring kåtorna. Då bad hon till Vår Herre om något annat tamdjur i stället. När Vår Herre hörde det lät han älgen bli fri igen och gav samerna renen som tamdjur i stället. Men den springer kring alla fjäll och är svår och besvärlig att sköta.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

6. Björnen och hästen

Vår Herre var en gång ute och vandrade och kom så till en stor bäck. Där såg han hästen och björnen och frågade först hästen om han ville bära honom över bäcken. Nej, det ville inte hästen. Då frågade han björnen och han gjorde det. Då tyckte Vår Herre om björnen och gav honom ett bra och angenämt liv, lät honom sova hela vintern och äta bara när han behövde. Men hästen fick ett tungt liv, han måste alltid arbeta för människorna och äta jämt och ständigt och får knappast någonsin sova.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

7. Sagan om järpen

Det berättas från gamla tider att järpen förr i världen var en stor fågel. Så hände det sig en gång att Vår Herre var ute och vandrade på jorden att en järpe flög upp vid sidan om vägen. Det blev ett så starkt dunder och brak att Vår Herre blev skrämmd. När Vår Herre såg att det var järpen som brakade på det sättet tänkte han att det inte var bra att han var så stor, han kunde ju skrämma människorna.

Så tog han bitar av järpen och gav dem åt allehanda djur. Och än idag har djuren fina bitar av järpköttet. På renen sitter det på bogen, det är en liten vitaktig muskel som sitter intill bogbladet. På fisken är det ett litet runt, vitaktigt köttstycke som sitter på bägge sidor om huvudet nära gälarna.

På det sättet blev järpen mycket mindre än förut, men gör än idag ganska stort väsen när han flyger upp för att man ska tro att det är en mycket stor fågel som ger sig i väg.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

8. Prästen som bjöd djuren på bröllop

I den här berättelsen var det en gång en man som skulle hålla bröllop för sin son. Han skidade omkring och bjöd djuren på bröllopet. Han bjöd björnen, vargen, järven, räven, fjällräven, hästen, kon, geten, fåret och renen.

På bröllopsdagen begav sig de olika djuren till festen. På vägen dit mötte först björnen en pojke som undrade vart björnen var på väg.

- På bröllopet till prästen, svarade björnen. När pojken fick höra talas om bröllopet talade han om vad människorna där kunde tänkas göra med honom om han gick dit eftersom björnen har så fint skinn och människorna nog skulle vilja ha det. Björnen blev då skrämmd och vände tillbaka till skogen.

Vargen, järven, räven och fjällräven mötte också pojken och när de hörde talas om vad människorna tänkte göra med dem blev de också skrämmda och vände tillbaka till skogen.

Men hästen, kon, geten, fåret och renen brydde sig inte om vad pojken berättade utan de gick till bröllopet där de förstås blev fasttagna och gjorda till husdjur precis som pojken sagt. Så gick det för de djuren och så är det än.

(Hämtad ur "Nomadskolans Läsebok II")

9. Pojken och räven

Räven kommer när en pojke har dragit upp en stor hög uer (havsfisk). Pojken säger att räven ska stoppa svansen i vattenhålet. Räven gör så, men svansen isar fast där och räven börjar skrika alldeles förskräckligt. Två äldre gummor blev så rädda att de blev sjuka. De sa att de hörde Luhták skrika. Då sa pojken att det var räven som skrek. Han tog sin kniv, gick till räven och dödade honom.

(Risten Jonsdatter, 1894, Tysfjord)

10. Räven och bocken

Räven var i skogen när han fick syn på bocken och ville då veta vad bocken gjorde där. Detsamma gjorde bocken och räven talade då om att han letade efter får och getter och ville också veta varför bocken hade horn och fick till svar att bocken skulle sticka Luhták med hornen. Han tänkte nämligen träffa Luhták i morgon vid sjöstranden. Räven bestämde sig också för att gå dit och när de träffas vid sjöstranden nästa dag ber bocken räven att klättra upp på hans horn så ska han bära honom till lammen. Men så kastar han räven i sjön och räven kvävs där medan bocken lugnt går i väg.

(Risten Jonsdatter, 1894, Tysfjord)

11. Hásskovis skrämmer Stálo

En gång träffades Hásskovis och Stálo i skogen och Stálo hade några penningssäcker med sig. Hásskovis frågade vad han var mest rädd för och Stálo svarade att han skrämdes mest av Sjudáguolle, en underlig fisk som han flydde för ända upp till åtta, nio mil. Stálo somnade och så tog Hásskovis penningssäckarna till andra sidan elden och skakade i Stálo. Hásskovis sa att Sjudáguolle hängde på penningssäckarna. Stálo blev då så skrämmd att han slängde penningssäckarna och for springande. Hásskovis hade då lurat honom och kunde behålla allt.

(Amma Pavval, 1926, Fauske)

12. Stálobruden

En Stálo friade till en fjällsamedotter och fadern visste inte hur han skulle bli av med Stálo. Så tog han då en trädstam, klädde den, gav den till Stálo och menade att det var Njannjá, hans dotter. Han gav också en liten renhjord och innan han flyttade sa han att dottern nog skulle blygas i tre dagar.

På tredje dagens kväll kokade Stálo kött och mörbena och bad Njannjá stiga upp, men det gjorde hon inte. Han klädde sedan av sig och skulle sova och tänkte klä av Njannjá också, men upptäckte då att det var en trädstam.

Han blev då vred, tog yxan i handen och for springande åt det håll samnen hade flyttat, men eftersom han var avklädd började han frysa och frös så också ihjäl.

(Lars Nilsen, 1888, Ofoten)

13. Människan och björnen

En människa hade varit och fiskat och kom gående med fisken hängande på en björkvidja. Han mötte björnen som frågade var han hade fått fisken ifrån och talade om att han varit till ett vattenhål på sjön. Björnen ville också försöka och hörde sig för hur han skulle bära sig åt. Människan skickade honom till vattenhålet och bad honom stoppa ner svansen i hålet och låta den hänga kvar där tills riktigt mycket fisk fastnat på svansen. Björnen gjorde så, men så småningom frös svansen fast i isen. På samma gång kom en människa förbi och ropade när han fick syn på björnen:

– Där sitter en björn och kissar och bajsar i vattenhålet! Björnen blev då förskräckt och slet till så att svansen slets av och blev kvar. Därför har björnen så kort svans.

(Uptecknat av Halász Ignác, 1885; i boken Sved-Lapp Nyelv)

14. Pojken i månen

Det var en gång en tjuv som var ute och stal om nätterna när det var mörkt. Det var månsken en natt och tjuven väntade på att det skulle bli mörkt. Han väntade och väntade, men månen försvann inte. Han skickade då sin son för att tjära månen. Pojken tjärade en vecka och det blev halvmåne, han tjärade en vecka till och endast månskäran blev kvar.

Tjuven mådde gott, nu skulle han..... Pojken dröjde, tjuven tittade upp mot himlen och plötsligt började månen lysa. När det blev fullmåne så fick han syn på självaste pojken kvar på månen med burk och pensel i handen. Titta själv får du se!

(Susanna Kuoljok-Angéus, efter gammal berättelse, 1980)

15. Ánnda

Ánnda hette en liten pojke som alltid var ute och åkte kälke. En dag började han följa ett spår som gick förbi hans backe, han fick syn på en räv och följde den. Så småningom kom han till en liten skog, men upptäckte då att han kommit vilse. Han började gråta och plötsligt fick han se en ekorre. Ekorren kom fram till Ánnda och frågade varför han grät.

Ánnda berättade vad som hade hänt och ekorren försökte trösta honom med att säga att han skulle följa Ánnda tillbaka hem.

Ekorren tog en kvist och en kotte, kotten la han på snön och med kvisten svängde han ovanpå kotten och sade:

– Kotte, kotte, gör Ánnda liten!

Så fort ekorren sagt de orden blev Ánnda liten och hoppade upp på ekorrems rygg som for i väg och så småningom kom de hem.

Så måste ekorren återigen ta en kvist och en kotte och säga:

– Kotte, kotte, gör Ánnda stor igen!

Och Ánnda blev stor igen. Sedan den dagen for inte Ánnda ensam ut i skogen igen.

(Anna Lisa Sandberg, 1983, Jokkmokk)

16. Stállo blir blind

Stállo och Hásskovis träffades en gång vid Stállos eldstad. Hásskovis tittar in i elden och Stállo frågar vad Hásskovis ser. Han svarar att han ser silver och guld. Stállo vill veta hur det kan vara möjligt och får till svar att Hásskovis hållt bly i ögonen. Han retar Stállo och menar att Stállo aldrig skulle våga göra det, vilket han då vill visa att han vågar.

Hásskovis håller då bly i sitt ena öga. Stállo ojar sig och trots att det gör ont vill han att Hásskovis ska hålla bly i det andra ögat också. Han jämrar sig men blir förstuds blind.

Stállo står senare vid kåtadörren och väntar på att Hásskovis ska komma ut. Han har en yxa i handen. Så kommer han ihåg att han har sina bockar därinne och ber Hásskovis släppa ut dem.

Hásskovis slaktar då en av bockarna, kryper in i skinnet och går ut. Stállo tror förstuds att det är hans bock. De andra bockarna släpps också. Stállo ropar åt Hásskovis att han ska komma ut och Hásskovis ropar tillbaka att han ju redan är ute och att han använt bockens päls.

Stállo säger:

– Tänk om ändå någon liten fågel kunnat tala om det!

Han vill då veta Hásskovis' namn och får veta att han heter Jag Själv. När Stállos söner kommer hem frågar de vem som gjort fadern blind, och Stállo svarar att det är Jag Själv, inte jag själv utan JAG SJÄLV. Sönerna trodde då att fadern hade tappat förståndet och dödade honom.

(Amma Pavval, 1926, Fauske)

Gïelejarnge
Giällaguavdátje
Giellaguovdátj
Giellaguovdásj
Giellaguovddás
Samiskt språkcentrum

